

Dorota Depczyńska

Stymulowanie zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowaniami starszego rodzeństwa

---

Pedagogika Rodziny 1/3/4, 151-171

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Dorota Depczyńska

Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi

Stymulowanie zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowaniami starszego rodzeństwa

Streszczenie

W czasie rozwoju człowieka zainteresowania powstają i kształtują się dzięki kontaktom ze światem zewnętrznym. U dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym charakter zainteresowań jest płynny i niestały. Celem przeprowadzonych badań było poznanie opinii starszych dzieci na temat ich relacji z rodzeństwem, jak również zbadanie, jaki wpływ mają zainteresowania starszych dzieci na ich młodsze rodzeństwo. Zaobserwowano, że młodsze dzieci przejmują od starszych zarówno te dobre jak i złe nawyki, z kolei każde dziecko jest jednak indywidualnością i nie zawsze podatne jest na wpływy środowiska zewnętrznego.

Summary

During human development interests are shaped and formed through contacts with the outside world. For children of preschool and primary school age, the character of interests is fluid and unstable. The aim of research made was to learn the opinion of older children about their relation with siblings, as well as to examine the influence of interests of older children on the younger ones. It can be observed that younger children take from older both good and bad habits, but every child is an individual and not always he or she is susceptible to influence of the external environment.

W rozwoju człowieka zainteresowania powstają i kształtują się w kontaktach ze światem zewnętrznym. U dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym charakter zainteresowań jest płynny i niestały. Zawsze jednak, zarówno w tym wieku jak również w późniejszych okresach rozwojowych, zainteresowania dzieci w znacznym stopniu odzwierciedlają zainteresowania ich otoczenia społecznego. To właśnie otaczający świat dostarcza dzieciom bodźców, które powodują powstanie pierwszych dziecięcych zainteresowań.

Zainteresowania budzą się i rozwijają łatwiej, jeśli doświadczenia dziecka współgrają z określonymi zdolnościami. Wrażliwość na barwy, dobre różnicowa-

nie kształtów, czy też spostrzegawczość mogą sprzyjać rozwojowi zainteresowań i zamiłowań do rysunku czy do sztuk plastycznych. Natomiast dobry słuch muzyczny przyczynia się do rozwoju zainteresowań muzyką. Wszystko to będzie miało miejsce pod warunkiem, że otoczenie stworzy odpowiednie sytuacje i warunki do dziecięcego działania.

Zainteresowania mogą być głębokie i płytkie, szerokie i wąskie, słabe i silne, ukształtowane i nieukształtowane. Te ostatnie występują u osób, które interesują się wszystkim, z czym się stykają. Niektóre osoby wykazują zainteresowania wąskie, koncentrują się na ściśle określonych treściach lub też na wąskiej dziedzinie nauki.

Najbardziej korzystną strukturą zainteresowań jest ta, w której występują zainteresowania szerokie i wielostronne. Pozwala to na wzbogacenie osobowości jednostki, jej wszechstronny rozwój oraz sprzyja trwałości zainteresowań. Wtedy są one głębsze i silniejsze.

Ryszard Więckowski (1975) wyróżnił dwa typy podstawowych zainteresowań:

- bierne
- czynne

Zainteresowania bierne określane są czasem mianem deklaracyjnych. Dziecko mówi, („deklaruje”), że coś je interesuje. W przypadku, gdy dziecko nie tylko deklaruje, ale i działa w kierunku ich poszerzenia, mówimy o zainteresowaniach czynnych.

Zainteresowania, które zaczynają pojawiać się w życiu młodego człowieka należy podtrzymywać i wzmacniać. Należy organizować takie działania, które pozwolą dziecku odczuć, że w pewnej dziedzinie uzyskało pozytywny efekt.

Wiek przedszkolny jest okresem zainteresowań wyraźnie obiektywnych, kiedy dziecko zaciekawia nie tyle sama czynność, co przede wszystkim wytwór, który jest jej skutkiem. W okresie przedszkolnym zainteresowania łączą się też z poszczególnymi zajęciami prowadzonymi systematycznie przez nauczyciela. Mogą być, zatem zainteresowania muzyczne, sportowe, czytelnicze, przyrodnicze, matematyczne, techniczne.

Rubinszejn (1964) stwierdził, że zainteresowania mogą być wyraźne, określone, ukształtowane lub też mogą znajdować się w stanie nieukształtowanym. Mogą być mniej lub bardziej szerokie, mogą mieć również mniejszą lub większą objętość. Z objętością związana jest ich podzielność. Wiąza się one siłą i aktywnością zainteresowań, siła natomiast może świadczyć o ich trwałości, która wyraża się w długości czasu, podczas którego zainteresowanie zachowuje swą siłę. Niezależnie od tego, co warunkuje treść zainteresowań, można je uporządkować i podzielić na kilka grup.

Mariola Irzyniec (1997) wyróżniła:

- zainteresowania poznawcze;
- zainteresowania społeczne;
- zainteresowania zdrowotne;
- zainteresowania estetyczne;
- zainteresowania rekreacyjne.

Zainteresowania poznawcze dzieci w wieku przedszkolnym dotyczą różnych dziedzin życia. Interesują się one światem przyrody, np. roślinami (zbierają kasztany, żołądździe, liście i wykonują z nich przeróżne prace). Interesują się również zwierzętami, np. prehistorycznymi, a w przedszkolnym kąciku przyrody prowadzą hodowlę roślin i zwierząt.

U dzieci w tym wieku rozwijają się zainteresowania kolekcjonerskie. Bardzo ważne i kształcące jest tworzenie nowych, różnorodnych zbiorów. Dzieci bardzo lubią coś gromadzić, są to mniej lub bardziej wartościowe rzeczy, jednak warto pokierować tą pasją, gdyż może mieć ona znaczenie w późniejszym życiu dziecka. Nie można lekceważyć potrzeb dzieci i wyrzucać ich skarbów, bowiem są dla nich cennymi drobiazgami. Kolekcjonowanie kryje w sobie różne możliwości wychowawcze. Jest to dobra okazja do tego, aby nauczyć dziecko porządku poprzez segregowanie zbiorów, umieszczanie w odpowiednich kopertach czy pudełkach. Dzieci interesują się również podrózkami, życiem ludzi w innych krajach, czy też na innych planetach. Znają różne środki transportu, dzięki którym można podróżować.

Zainteresowania są jedną z ważniejszych form działalności dziecka. Dzięki nim dziecko poznaje otoczenie, zdobywa wiedzę o świecie, poznaje swoje emocje. Również dzięki nim dokonuje się jego rozwój intelektualny i społeczny. Są płaszczyzną kształtowania aktywności myślenia, rozwoju sprawności rąk i ogólnej motoryki. Są powodem radości, przynoszą odprężenie i rozładują napięcie. Rozwijają również pamięć i wyobraźnię małego twórcy.

Występowanie zainteresowań wśród dzieci w wieku przedszkolnym jest bardzo interesującym zjawiskiem. Świadomość jego istnienia może mieć istotne znaczenie praktyczne, gdyż umiejętne stymulowanie i rozwijanie aktywności poznawczej może mieć ogromny wpływ na rozwój indywidualności dziecka oraz na pomoc w budowaniu jego osobowości.

Zainteresowania dzieci w pierwszych latach nauki są zazwyczaj nietrwałe, dlatego zadaniem dorosłych jest ciągłe ich podsycanie. Zdarza się jednak, że brak warunków do kontynuowania zainteresowań, czy też przeszkody, jakie dziecko napotyka w domu mogą zahamować jego zainteresowania. Stąd też, należy zwracać uwagę na to, aby młodsze rodzeństwo nie zniszczyło, np. tego, co przedszkolak zbierał przez dłuższy czas. Trzeba również czuwać nad tym, aby dzieci nie brały na siebie zbyt dużo zajęć nadobowiązkowych, ponieważ rozwijanie jednocześnie wielu zainteresowań może powodować poczucie braku możliwości poznawczych.

Dziecko nie przychodzi na świat z ukształtowanymi zainteresowaniami. Są one wynikiem doświadczeń związanych z uczeniem się. Już małe niemowlę zanim nauczy się siedzieć, bada swoje ciało, ogląda ręce, stopy, bada swoje włosy, lubi oglądać się w lustrze. E.B. Hurlock (1960) stwierdza, że aby zrozumieć jak ważną rolę w życiu dziecka odgrywają zainteresowania, należy poznać cechy charakterystyczne zainteresowań dziecięcych i co najważniejsze uświadomić sobie, czym różnią się one od zainteresowań ludzi dorosłych.

Rozwój zainteresowań zależy nie tylko od poziomu rozwoju fizycznego i umysłowego dziecka, ale również od odpowiednich okazji do uczenia. Rozwój zainteresowań zależy, więc od środowiska, w jakim dziecko przebywa oraz od zainteresowań innych członków rodziny zarówno dorosłych jak i dzieci, z którymi dziecko jest związane najsilnie.

Na początku okresu szkolnego dzieci mają przyjacielskie nastawienie do wszystkich. Ich upodobania są takie same, a różnica może występować jedynie pomiędzy dziewczynkami i chłopcami. Upodobania lub niechęć do czegoś mają raczej charakter ogólny np. dziecko lubi wszystko, co można objąć pojęciem zabawy, nie lubi natomiast tego, co uważa za pracę. Z każdym rokiem życia dziecka zaznaczają się wyraźniejsze różnice w obrębie płci, w obrębie tego, co dzieci lubią lub za czym nie przepadają.

Dziecko, które żyje w środowisku sprzyjającym rozwojowi wielu jego zainteresowań i przebywa w towarzystwie dorosłych, którzy zachęcają je do rozszerzania zainteresowań, może otrzymać podstawy do wzmocnienia poczucia własnej wartości i stania się jednostką dobrze przystosowaną.

W zainteresowaniach dzieci, podobnie jak u dorosłych, zaznacza się wiele indywidualnych różnic. Dzieje się tak ze względu na różnorodne czynniki, które wpływają na rozwój zainteresowań. A. Gurycka (1989) wyróżniła dwie grupy czynników. Pierwszą z nich są czynniki biogenetyczne, do których należą wiek, płeć i zdolności. Druga grupa to czynniki społeczno-kulturowe i tutaj autorka omówiła zależność zainteresowań od środowiska społecznego oraz programu i metod szkolnego nauczania. Wszystkie te czynniki zająbiają się i mają na siebie wzajemny wpływ.

Wiek należy do najwcześniejszych czynników, które mają wpływ na aktywność poznawczą dziecka. Aktywność ta budzi niekiedy lęk i przysparza wielu kłopotów rodzicom czy wychowawcom. Brak doświadczeń sprawia, że dziecko, które dąży do poznawania wszystkiego, które jednocześnie nie wie, co, do czego służy, nie zna konsekwencji swojego postępowania, działa w sposób niedostosowany do swoich cech danego przedmiotu. Zdarza się, że wyrządza szkody i naraża się na różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Wraz z rozwojem mowy czynnościom poznawczym towarzyszą wypowiedzi. Dziecko zamiast szukać, próbować, zadaje pytania.

Najbardziej charakterystyczne formy aktywności poznawczej przedstawia, na podstawie swoich badań Maria Susłowska (1960), która stwierdziła, że z wiekiem

zanika obojętność na nowe bodźce, czyli coraz więcej bodźców wywołuje ciekawość dziecka, coraz rzadsza staje się również reakcja znieruchomienia, jako skutek zadziałania bodźca nieznanego. Baczna obserwacja dzieci dostarcza dowody na to, że rzeczywiście mówić można o wczesnym pojawieniu się nie tylko ciekawości, ale i jej ukierunkowaniu, czyli o zainteresowaniach.

Zdaniem D.E. Supera (1972) zainteresowania młodych ludzi zmieniają się w większości przypadków w okresie szkoły średniej lub uczenia się zawodu i że tak na prawdę można zaufać zainteresowaniom stwierdzonym dopiero po 18 roku życia. Wszelkie zainteresowania w wieku szkolnym są bardzo plastyczne. Pod wpływem otoczenia zmieniają się, przekształcają.

Wraz z wiekiem zwiększają się też obowiązki i odpowiedzialność, natomiast zmniejsza się ilość wolnego czasu i dlatego należy dokonać wyboru zainteresowań.

Młodzież zazwyczaj zrywa ze swoimi upodobaniami dziecięcymi, a rozwija zainteresowania bardziej odpowiadające osobie dorosłej.

Kolejnym czynnikiem, który wpływa na rozwój zainteresowań jest płeć. Badacze jednomyślnie określili, że niektóre zainteresowania są bardziej męskie, inne natomiast bardziej kobiece. Do tych męskich zaliczyć możemy aktywność fizyczną, politykę, nauki ścisłe, natomiast u kobiet częściej spotkać możemy zainteresowania muzyką, literaturą, sztuką, pracą biurową. Interesujący jest fakt, że zainteresowania kulturalne są raczej charakterystyczne dla kobiet, natomiast zainteresowania męskie przejawiają się głównie we współzawodnictwie oraz w tworzeniu i zdobywaniu dóbr.

D.E. Super (1972) uważa, że zdolności są niewątpliwie czymś bardziej podstawowym niż zainteresowania. Istnieje jednak związek przyczynowy między zdolnościami i zainteresowaniami. Uważa, że to właśnie zdolności budzą zainteresowania i są jedną z wielu przyczyn, od których zależy rozwój zainteresowań.

Wśród czynników społeczno-kulturowych, które wpływają na rozwój zainteresowań, na pierwszym miejscu wyróżnić można środowisko rodzinne. Zainteresowania mają swój początek w kręgu rodzinnym. Rodzina odgrywa ogromną rolę w nadawaniu kierunku przy wyborze szkoły i zawodu dziecka. Rodzice mają wobec swych dzieci mniej lub bardziej uświadomione postawy, opinie i uczucia. Rodzina może dać dziecku ogromne bogactwo, lub przeciwnie, może go tego pozbawić. Może ułatwić dziecku dostęp do pewnych dziedzin a zakazać mu innych. Rodzina ma również możliwość obserwowania zdolności dziecka względem czynności, w których bierze ono udział i zainteresowań jakie tym czynnościom okazuje. Rodzina może chwalić sukcesy dziecka, jeśli są one zasłużone, pomagać w zrozumieniu niepowodzeń, czy też rozwijać rodzące się zainteresowania i ułatwić zrozumienie dokąd mogą go one zaprowadzić. To właśnie dom rodzinny odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu uzdolnień i zainteresowań dziecka. Dzieci rodzą się z pewnymi predyspozycjami, które mogą się rozwinąć, jednak wcale nie musi to nastąpić. To właśnie w trakcie dzieciństwa buduje się podstawy przyszłych, głębszych zainteresowań. Na zainteresowania

najmłodszych wpływa również status społeczny i stopa życiowa rodziny oraz za-
wód, wykształcenie, liczebność i struktura wewnętrzna rodziny.

Ostatnim czynnikiem społeczno-kulturowym wpływającym na rozwój zainteresowań jest szkoła. To na niej spoczywa odpowiedzialność za wykrywanie i rozwijanie zainteresowań oraz za umożliwienie ich spożytkowania. Należy podkreślić, że jeżeli szkoła chce dopomóc w rozwijaniu zainteresowań powinna zaczynać już wtedy, gdy dzieci są małe. Rola szkoły w rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym jest jednoznacznie eksponowana wśród wszystkich czynników rozwojowych. Szkoła ma wpływ na całą osobowość człowieka, również na zainteresowania. Głównym źródłem tego wpływu jest przede wszystkim program nauczania, czyli jego treści oraz stosowane metody nauczania. Wiedza przekazywana dzieciom w ramach programów nauczania jest swoistym bodźcem poznawczym potrzebnym do rozwoju niektórych zainteresowań, ważne są jednak również zdolności i metody nauczania.

Jednakże to rodzina jest pierwszym i podstawowym miejscem rozwoju i uspołecznienia dziecka. Tworzą ją osoby, które łączą związki małżeństwa, pokrewieństwa lub adopcji. Członkowie rodziny zdaniem Marii Przetacznik-Gierowskiej (1998) nie tylko zamieszkują pod jednym dachem i we wspólnym gospodarstwie domowym, ale również współdziałają ze sobą zgodnie z wewnętrznym podziałem ról. Mimo, że rodzina ma swój własny świat, stanowi grupę otwartą na zewnętrzne wpływy, które kształtują system wartości i normy zachowania się społecznego.

Dzieci już od najmłodszych lat korzystają z opieki oraz świadczeń materialnych ze strony dorosłych, jak również zostają przez nich wprowadzeni w świat kultury. Zdaniem Zaborowskiego (1980) rodzina stwarza odpowiednie warunki do zaspokojenia przeróżnych potrzeb psychicznych i społecznych swoich członków, zwłaszcza dzieci. Głównie chodzi o potrzebę przynależności uczuciowej, bezpieczeństwa i stabilizacji. To właśnie rodzina wskazuje cele i wartości, do których dzieci powinny dążyć, jak również przyczynia się do formowania konkretnych potrzeb i zainteresowań. Posługując się określonymi metodami wpływa ona również na to, jakimi sposobami dzieci będą zaspokajały swoje potrzeby.

Dziecko przychodzi na świat w określonej rodzinie i jej wpływom podlega od początku swego istnienia. Rodzina ma unikalne znaczenie w całokształcie procesów wychowawczych oddziałujących na jednostkę. Zdaniem R. Kotlarz (2003) rodzina stwarza takie warunki, dzięki którym kieruje rozwojem dziecka, jak również uczy rzeczy dobrych, wartościowych i pomocnych. Dzięki rodzinie, jej zainteresowaniom, jak również różnorodnym formom spędzania czasu wolnego, dziecko zaczyna dostrzegać poszczególne aspekty otaczającego świata.

Spełnienie przez rodzinę obowiązków wychowawczych oraz zapewnienie odpowiednich warunków rozwoju, zależy głównie od więzi uczuciowej między członkami jak i od postaw rodziców. Uznaje się, że to właśnie od rodziców dziecko uczy się myśleć, mówić, kontrolować swoje emocje, a także wywierać wpływ na innych ludzi. Dzięki wzorom osobowym, które stanowią dla dziecka rodzice,

uczy się ono jak odnosić się do innych. Rodzina poprzez zamierzone oddziaływania opiekuńcze i wychowawcze przyczynia się do psychicznego, społecznego i fizycznego rozwoju dziecka. I to właśnie dzięki tym oddziaływaniom rodzina przygotowuje dziecko do samodzielnego życia w społeczeństwie, które podejmie w przyszłości już, jako osoba dorosła. Równocześnie rodzina przekazuje dziecku wartości, normy, wzory zachowań i obyczaje kulturowe społeczeństwa, do którego przynależy. Dziecko ucząc się postępować według norm społecznych, zaczyna powoli budować własny świat wartości.

Zmniejszenie się dzietności rodziny ma ogromny wpływ na proces socjalizacji wzrastających w niej dzieci. Inne warunki stwarza w tym zakresie rodzina wielodzietna, a inne małodzietna. Liczba dzieci wpływa również na stosunki między członkami rodziny. W małej grupie ma miejsce stała wymiana emocjonalna, a każda z osób jest świadoma poglądów i uczuć innych. Różnice w wielkości rodziny mogą powodować odmienny zakres stymulacji rozwoju intelektualnego dzieci.

W rodzinach, gdzie jest mała liczba dzieci częściej prowadzone są rozmowy i wyjaśnienia, które w rezultacie mogą sprzyjać trochę wyższemu poziomowi rozwoju intelektualnego niż u dzieci z rodzin wielodzietnych, które są bardziej wdrażane do samodzielności. Dzięki częstym doświadczeniom rozwiązywania konfliktów w grupie rodzeństwa, dzieci zdobywają większą łatwość współżycia społecznego i dzięki temu mogą wykazywać wyższy stopień uspołecznienia.

Relacje między rodzeństwem są bardzo ważne - prawdopodobnie przetrwają najdłużej ze wszystkich innych związków, jakie dzieci nawiążą w całym swoim życiu i tym samym w dużym stopniu wpłyną na całe ich życie.

Większość dzieci dorasta w rodzinach, wraz ze swoim rodzeństwem. Zazwyczaj różnice wieku między nimi są niewielkie, dlatego też zdaniem A. Birch (2007) są one w wystarczająco podobnym wieku i w podobnym stadium rozwoju, aby stać się dla siebie ważnym społecznym otoczeniem w obrębie środowiska domowego. Relacje pomiędzy rodzeństwem związane są z dużym zaangażowaniem, codziennym kontaktem oraz wzajemną znajomością własnych przeżyć. Przechodzą przez różne fazy i ulegają wpływom różnych czynników. Jednym z takich czynników jest kolejność urodzeń i to właśnie ona wyznacza rolę, jaką dzieci pełnią w rodzinie. Role te zależą również od temperamentu dzieci i oczekiwań, jakie mają wobec nich rodzice.

Najstarsze dziecko odgrywa zazwyczaj w rodzinie rolę pioniera, który przeciera szlaki. Przez pewien czas jest jedynakiem i to właśnie na nim rodzice koncentrują swoją uwagę, jak również uczą się rodzicielstwa. Rodzice poświęcają dziecku dużo swojego czasu, bawią się z nim i to właśnie w ten sposób stymulują jego szybszy rozwój intelektualny. Rodzice mają dość wysokie wymagania w stosunku do najstarszych dzieci, spodziewają się po nich sukcesów oraz za wszelką cenę chcieliby, aby ich dziecko było bez zarzutu.

Gdy na świecie pojawia się kolejne dziecko, rodzice czują już mniejsze zakłopotanie. Wobec drugiego dziecka nie mają jasno sprecyzowanych oczekiwań,

co w przyszłości może skutkować tym, że dziecko będzie mogło podążać swoją własną drogą, będzie robić to, co samo uzna za słuszne. Problemy pojawiają się, gdy drugie dziecko przestaje być najmłodsze, a staje się dzieckiem średnim. Zdarza się, że dzieci takie czują się niedowartościowane i nie zauważane przez rodziców.

Najmłodsze z rodzeństwa jest zazwyczaj „pupilkim rodziny”, jest rozpieszczone i bardzo często zwalniane z odpowiedzialności. Dorosli, którzy wychowywali się jako najmłodsze dzieci, to bardzo często osoby lubiane i lubiące siebie, są komunikatywne, bardzo łatwo okazują uczucia, zdarza się również, że są kapryśne oraz nie potrafią dotrzymać zobowiązań.

W związku z różnym wiekiem dzieci w rodzinie, kształtuje się również osobowość tych dzieci, pewne ich typy. Zazwyczaj dziecko najstarsze góruje nad młodszymi siłą i doświadczeniem, próbuje uzyskać autorytet. Najmłodsze dziecko czuje słabość i bezradność wobec starszych, wykazuje również skłonności do przekory i buntu. Staje się ono nadwrażliwe na wszelkiego rodzaju krzywdy.

Obok tych dwóch typów, czyli dziecka najstarszego i najmłodszego rozwija się również typ dziecka średniego, które znajduje się w sytuacji niewymagającej przejawiania ani sprzeciwu, ani buntu. Jego miejsce w konstelacji rodzinnej może powodować postawę bierną, nieśmiałą, a nawet nieudolną.

Podobnie, jak u wielu innych gatunków również u człowieka występuje rywalizacja między rodzeństwem. Są różne opinie na temat owej rywalizacji. Jedni uważają, że jest to rywalizacja o względy i miłość rodziców, ma to miejsce szczególnie wtedy, gdy rodzice traktują swoje dzieci w nierówny sposób. Dzieci mają bardzo duże wyczucie sprawiedliwości i bardzo łatwo zauważają nawet najmniejsze nierówności w ich traktowaniu. Inni uważają, że takie współzawodnictwo jest rzeczą naturalną, a jeszcze inni, że walka jest dla dzieci pewną formą zabawy.

Agresja i konflikty między rodzeństwem są nieuniknione. Głównym celem tych kłótni jest zdegradowanie partnera do mniej korzystnej pozycji w rodzinie. Relacje z rodzeństwem w okresie dzieciństwa z reguły bywają konfliktowe. Zazwyczaj jednak są to jakieś drobne konflikty i nieporozumienia. Kłótnie rodzeństwa stanowią często pewną formę „zabawy”, w której ważną rolę odgrywa właśnie wspomniana wcześniej rywalizacja. Zdarza się również, że rodzeństwo swoim konfliktowym stylem bycia „naśladuje” własnych rodziców, którzy tworzą w domu taką właśnie atmosferę. Im głębsze są konflikty rodziców między sobą, tym więcej bywa nieporozumień i kłótni pomiędzy rodzeństwem. Rodzice powinni uważnie obserwować wzajemne relacje swoich dzieci, przez co mogliby nieraz dokonać wielu odkryć na temat swoich wzajemnych relacji.

Zdaniem R. Kohstamm (1989) między rodzeństwem mogą istnieć również przyjacielskie uczucia. Rodzą się one zazwyczaj w trudnych sytuacjach rodzinnych, tj. brak rodziców czy samotność matki. Im rodzice mają mniej czasu dla swoich pociech, tym stosunki pomiędzy rodzeństwem będą lepsze, a uczucie współzawodnictwa zostanie zastąpione lojalnością. Z rodzeństwem można się ba-

wić, pracować, zaspokajać oczekiwania rodziców. Przyjaźń taka potrafi przetrwać kłótnie i burze oraz pozwala poznać reguły bratania się z innymi.

H. Bee (2004) wyróżniła 5 typów relacji pomiędzy rodzeństwem w wieku szkolnym. Jest to relacja: opiekuńcza, kumpelska, krytykująca, rywalizująca i spontaniczna. Charakter tych relacji zależy przede wszystkim od rodziców, ich podejścia do dzieci oraz ról, jakie przypisuje się dzieciom w rodzinie. Duże znaczenie ma również płeć dziecka. Siostry tworzą zazwyczaj związki życzliwe i szczerze, a w stosunku do młodszych braci wykazują postawę opiekuńczą. Inne relacje możemy zaobserwować między braćmi, gdzie przeważają związki rywalizujące, zwłaszcza, gdy różnica wieku jest mała.

Bez względu na relacje jakie występują pomiędzy dziećmi w rodzinie, posiadanie rodzeństwa wywiera na nasze życie ogromny wpływ:

- daje oparcie w trudnych sytuacjach rodzinnych i pozwala szybciej i łatwiej przejść trudny okres;
- uczy radzenia sobie z różnego rodzaju konfliktami. Poprzez kłótnie i sprzeczki dzieci nawzajem uczą się argumentacji, kompromisu i wyrażania własnych opinii na różne tematy;
- rodzeństwo przeciwnej płci uczy jak żyć w związku, dzieci poznają mechanizmy, które rządzą przeciwną płcią, uczy się jak w dorosłym życiu należy postępować z mężczyznami czy kobietami i zmniejsza lęk przed przeciwną płcią.

1. Metodologia badań

Zasadniczym celem poznania naukowego jest uzyskanie maksymalnie ścisłej, prostej, pewnej i ogólnej wiedzy o jak największej zawartości informacji. Dopiero takie poznanie może doprowadzić do wyższych form funkcjonowania wiedzy, jakimi są prawa nauki i prawidłowości.

Celem prezentowanych badań było poznanie opinii starszego rodzeństwa na temat ich relacji z młodszymi dziećmi w rodzinie jak również zbadanie, jaki wpływ mają zainteresowania starszych dzieci na rodzeństwo w wieku przedszkolnym.

Problemy badawcze podjętych badań brzmią następująco:

Problem główny:

1. Czy zainteresowania starszych dzieci mają wpływ na rozwój zainteresowań młodszego rodzeństwa?

Problemy szczegółowe:

1. Jakie relacje łączą dzieci w wieku przedszkolnym ze starszym rodzeństwem?
2. W jaki sposób dzieci w wieku przedszkolnym naśladują swoje starsze rodzeństwo?
3. Czy zainteresowania starszego rodzeństwa są powielane przez młodsze dzieci?

Hipotezy do tak postawionych problemów to:

Hipoteza główna:

1. Zainteresowania starszych dzieci mają wpływ na rozwój zainteresowań młodszego rodzeństwa.

Hipotezy szczegółowe to:

1. Dzieci w wieku przedszkolnym i ich starsze rodzeństwo łączą zazwyczaj relacje przyjacielskie, ale występuje również współzawodnictwo oraz agresja i konflikty.
2. Najczęściej przedszkolaki naśladowują swoje starsze rodzeństwo w zabawie.
3. Zainteresowania starszego rodzeństwa są powielane przez młodsze dzieci.

Zmienne i wskaźniki zdaniem M. Łobockiego (2003: 32) są nieodłącznym atrybutem badań pedagogicznych. Bez ich uwzględnienia niemożliwy byłby wszelki rozsądny pomiar badanych faktów, zjawisk, zdarzeń. One to właśnie czynią taki pomiar w pełni możliwym i realnym.

Ustalenie i rejestracja zmiennych w różnych badaniach oznacza decyzję, pod jakim względem można zbadać zdarzenie lub proces. Zmienne, które przyjęte są w badaniach nadają kierunek oraz określają ich cel. Zmienne w badaniach pedagogicznych są pewną formą uszczegółowienia problemu badawczego.

Zastosowane zmienne i wskaźniki są następujące:

ZMIENNE

WSKAŹNIKI

1. Wpływ zainteresowań starszych dzieci na młodsze rodzeństwo.	<ul style="list-style-type: none"> • Częstotliwość pojawiania się zainteresowań powielanych przez młodsze rodzeństwo.
2. Sposoby zajmowania się młodszym rodzeństwem.	<ul style="list-style-type: none"> • Najczęściej pojawiające się sposoby w opinii badanych.
3. Relacje dzieci w wieku przedszkolnym ze starszym rodzeństwem.	<ul style="list-style-type: none"> • Stopień relacji dzieci w wieku przedszkolnym ze starszym rodzeństwem.
4. Sposoby naśladowania starszego rodzeństwa.	<ul style="list-style-type: none"> • Najczęściej pojawiające się sposoby w opinii badanych.
5. Zainteresowania starszego rodzeństwa powielane przez młodsze rodzeństwo.	<ul style="list-style-type: none"> • Częstotliwość pojawiania się starszego rodzeństwa.

W prezentowanych badaniach dotyczących stymulowania zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowaniami starszego rodzeństwa zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Metoda ta jest stosowana do poznawania różnorodnych zjawisk społecznych, ich zasięgu, poziomu czy nasilenia. Badania prowadzone metodą sondażu diagnostycznego obejmują również stany świadomości społecznej, jak również pozwalają zdobyć odpowiedź na pytanie dotyczące poglądów, postaw czy oczekiwań ogółu społeczeństwa. Jako technikę zastosowano ankietę. Kwestionariusz ankiety składa się z 12 pytań. Pytania 1–11 to pytania zamknięte, natomiast pytanie 12 jest pytaniem otwartym.

2. Grupa badawcza

Badania dotyczące stymulowania zainteresowań dzieci zainteresowaniami starszego z rodzeństwa zostały przeprowadzone w gminie, którą zamieszkuje 0 000 osób. Należy ona do najdynamiczniej rozwijających się gmin w Polsce. Gmina dysponuje dobrą infrastrukturą, która warunkuje szeroki zakres inwestycji produkcyjnych, jak również rozwój budownictwa jednorodzinnego oraz jakość życia mieszkańców. Gmina zabiega o aktywny udział mieszkańców w kulturze. Współtworzą oni życie kulturalne gminy. Uczestniczą w zespołach amatorskich i kołach zainteresowań, zajęciach, wystawach i przeglądach twórczości oraz cyklicznych imprezach artystycznych i rozrywkowych organizowanych przez Gminny Dom Kultury. Mieszkańcy gminy odnoszą również liczne sukcesy sportowe.

Badania przeprowadzone zostały w grupie sześciolatków, w pierwszej klasie szkoły podstawowej, w pierwszej klasie gimnazjum i w szkole średniej i stanowią fragment większej całości.

W przeprowadzonych badaniach dotyczących stymulowania zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowaniami starszego rodzeństwa grupę badawczą stanowiło 8 przedszkolaków, 35 uczniów szkoły podstawowej, 4 gimnazjalistów i 3 uczniów szkoły średniej. Ogólna ilość przebadanych osób to 50.

3. Analiza wyników

Z przeprowadzonych badań wynika, że w badanych przez autorkę placówkach przeważają rodziny o modelu 2+2. W dzisiejszych czasach zmienił się model rodziny, na co miało wpływ kilka czynników. Między innymi nastąpiła zmiana systemu zabezpieczenia społecznego, w związku, z czym rodzice nie potrzebują już dzieci, aby musiały one ich utrzymywać w przyszłości. Utrzymanie dzieci niesie za sobą ogromne koszty, toteż coraz mniej rodzin stać jest na kilkoro dzieci.

Zmieniła się również struktura zatrudnienia. Nie potrzebna jest duża ilość dzieci, które musiałyby pracować w gospodarstwie. Zmiana modelu rodziny związana jest również z tym, że w badanej gminie rodzice są dość dobrze wykształceni, w związku z tym mają większą świadomość, co do konsekwencji posiadania większej liczby dzieci. Wyniki przedstawia Tabela nr 1.

Tab. 1. Liczba dzieci w rodzinie

Ile dzieci jest w twojej rodzinie?	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Dwoje [2]	44	88%
Troje [3]	4	8%
Czworo [4]	2	4%
Pięcioro [5]	-	-
Powyżej 5	-	-
RAZEM	50	100%

Z Tabeli nr 2 wynika, że najczęściej badanych osób posiada tylko jedno młodsze rodzeństwo, które uczęszcza do przedszkola. Odpowiedzi takiej udzieliło 46% badanych, dwójkę rodzeństwa posiada 30% ankietowanych, a tylko 3% badanych osób posiadało trójkę młodszego rodzeństwa. Nikt z badanych nie posiada więcej niż troje młodszego rodzeństwa, które uczęszcza do przedszkola.

Z przeprowadzonych badań wynika, że 13% ankietowanych nie ma młodszego rodzeństwa, w związku z tym wypełnione przez nich ankiety nie były brane pod uwagę podczas interpretacji wyników.

Tab. 2. Liczba młodszych dzieci w rodzinie uczęszczających do przedszkola

Ile w twojej rodzinie jest dzieci młodszych uczęszczających do przedszkola?	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
jedno [1]	32	46%
dwoje [2]	19	30%
troje [3]	2	3%
czworo [4]	-	-
pięcioro [5]	-	-
powyżej 5	-	-
RAZEM	63	100%

W ankiecie pytano również czy starsze rodzeństwo zajmuje się młodszymi dziećmi. Tabela nr 3 przedstawia wyniki badań. Najwięcej ankietowanych, bo aż 56%, czasami zajmuje się młodszymi przedszkolakami. Jest to spowodowane tym, że oczekują tego od nich rodzice. 28% badanych odpowiedziało, że często

zajmuje się młodszymi, a najmniej, bo tylko 8% badanych nie zajmuje się w ogóle młodszym rodzeństwem. Jest to spowodowane różnicą wieku, bądź tym, że starsze rodzeństwo woli spędzać czas ze swoimi rówieśnikami. Zdarza się również, że nie ma takiej potrzeby, aby starsi zajmowali się młodszymi, gdyż robią to rodzice, którzy nie chcą pracować zawodowo lub z różnych względów nie mogą tego robić.

Tab. 3. Zajmowanie się młodszym rodzeństwem

Czy zajmujesz się młodszym rodzeństwem?	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak, często	14	28%
Czasami	28	56%
Nie	8	16%
RAZEM	50	100%

Aby sprawdzić jak starsze rodzeństwo zajmuje się młodszym, spytano ankietowanych, w jaki sposób zajmują się dziećmi w wieku przedszkolnym.

Tab. 4. Sposoby zajmowania się młodszym rodzeństwem

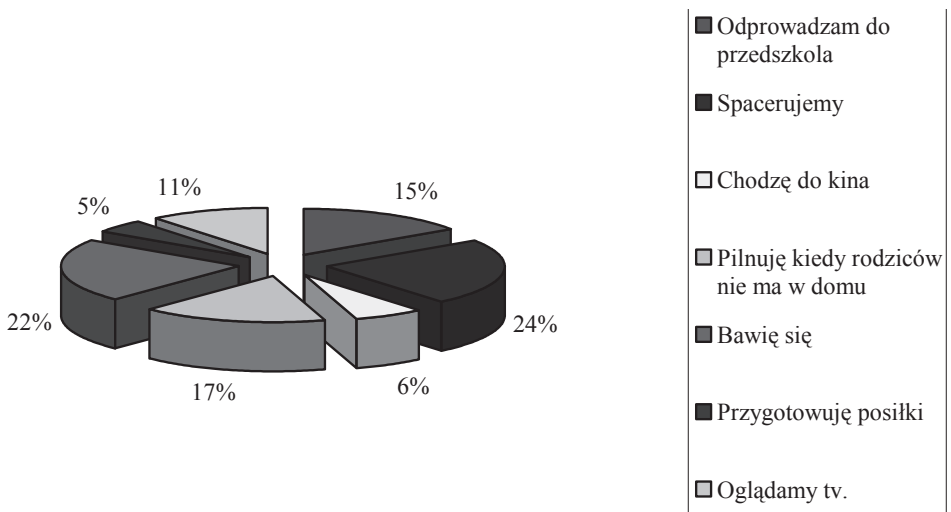
W jaki sposób zajmujesz się młodszym rodzeństwem?	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
odprowadzam do przedszkola	27	16%
Spacerujemy	41	23%
chodzę do kina	11	6%
Pilnuję, kiedy rodziców nie ma w domu	30	17%
bawię się	39	22%
przygotowuję posiłki	8	5%
oglądamy TV	19	11%
RAZEM	175	100%

Jak wynika z Tabeli nr 4 badani odpowiadali w dość podobny sposób. Najwięcej osób, bo 23%, ze starszego rodzeństwa odpowiedziało, że wychodzą na spacer, następnie 22% badanych odpowiedziało, że po prostu wspólnie się bawią. 17% badanych pilnuje młodszego rodzeństwa, kiedy rodziców nie ma w domu, a 16% odprowadza je do przedszkola. Autorka uważa, że te dwa sposoby to po prostu

nakazy rodziców i jest to bardziej obowiązek niż przyjemność. 11% ankietowanych ogląda z młodszym rodzeństwem programy telewizyjne, 6% chodzi do kina, a 5% skupia się jedynie na przygotowaniu posiłków.

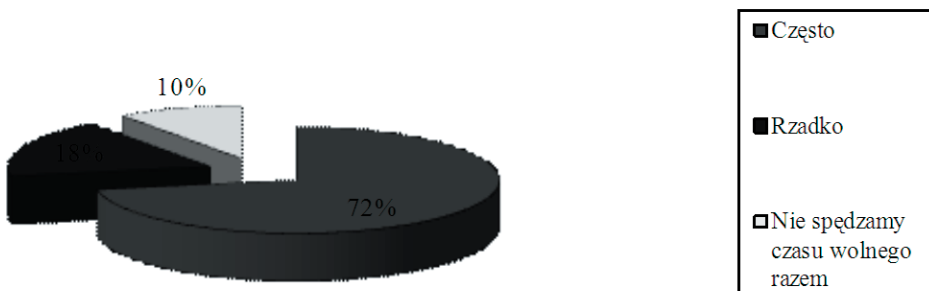
Z przeprowadzonych badań wynika, że starsze rodzeństwo ogranicza się jedynie do tych czynności, które są nakazane przez rodziców. Jest to raczej nakaz, obowiązek, a rzadziej przyjemność. Jest to w pełni zrozumiałe, gdyż podstawą relacji między rodzeństwem jest pewnego rodzaju konflikt. Dzieci rywalizują o wszystko – o uwagę rodziców jak również o ich czas. Starsze dziecko w rodzinie postrzega młodszego rodzeństwo, jako osobę stojącą na uprzywilejowanej pozycji i dlatego też sposoby zajmowania się młodszymi dziećmi są takie, a nie inne. Wyniki przedstawia Rycina 3.

Ryc. 3. Sposoby zajmowania się młodszym rodzeństwem

Następne pytanie dotyczyło opinii ankietowanych na temat wspólnego spędzania czasu wolnego.

Ryc. 4. Opinie badanych na temat spędzania razem czasu wolnego

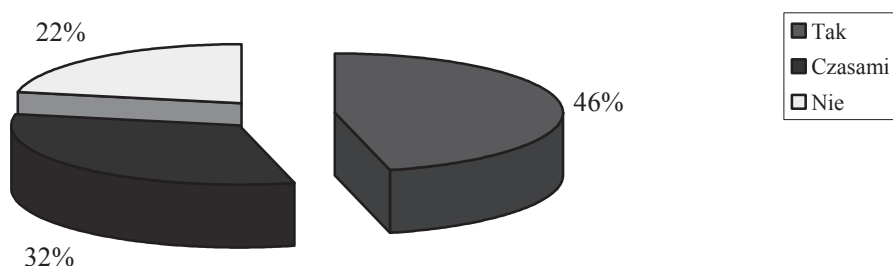

Jak wynika z Ryciny nr 4 badani często spędzają ze swoim młodszym rodzeństwem czas wolny. Odpowiedzi takiej udzieliło aż 72% badanych. Określenie „często” jest jednak pojęciem względnym i dla każdego jest to inny przedział czasowy. Dla jednych dzieci będzie to jedna godzina dziennie dla innych natomiast całe popołudnie. 18% rzadko spędza razem czas wolny, a tylko 10% ze wszystkich badanych osób nie spędza wspólnie z młodszym rodzeństwem w wieku przedszkolnym czasu wolnego. Każde ma z pewnością swoje zainteresowania i swój wolny czas chce spędzać w gronie rówieśników.

Kolejne pytanie dotyczyło wspólnych zabaw z rodzeństwem. Rycina nr 5 przedstawia odpowiedzi badanych. Wspólne zabawy z młodszym rodzeństwem są naturalnym zachowaniem. Z racji wspólnego spędzania czasu wolnego starsze rodzeństwo bawi się z młodszym. Analiza zebranego materiału wykazała, że 46% starszego rodzeństwa lubi bawić się wspólnie z młodszym, autorka twierdzi, że każdy lubi się czasami oderwać od codziennego życia, od obowiązków szkolnych i powrócić, chociaż w zabawie do lat przedszkolnych.

Dorastanie z rodzeństwem to właśnie wspólne zabawy, tajemnice czy solidarny front przeciwko rodzicom. 32% czasami lubi się bawić, a 22% ankietowanych nie lubi się bawić z młodszymi dziećmi. Mimo, tak naprawdę, niewielkiej różnicy wieku starsze rodzeństwo uważa się za „dorosłych” i okazuje bunt, co do wspólnych zabaw z młodszymi dziećmi. Młodsze rodzeństwo to również sprzeczne interesy, różnice zachowań, kłótnie i awantury.

Ryc. 5. Opinie badanych na temat wspólnych zabaw z rodzeństwem

Aby zbadać ocenę relacji starszego rodzeństwa z młodszymi dziećmi w wieku przedszkolnym, spytano respondentów jak oceniają owe relacje. Analiza zebranego materiału wykazuje, że większość ankietowanych jest zadowolona ze wzajemnych stosunków. Najwięcej z badanych osób, mając do wyboru przedział od 1 do 10 punktów, oceniło wzajemne relacje na 7 punktów. Odpowiedzi takiej dokonało 36% badanych. Autorka uznała, że jest to bardzo dobry wynik. Z dotychczasowych badań wynika, że nie wszyscy chętnie spędzają wspólnie czas wolny i nie zawsze lubią się razem bawić, a mimo to większość z nich dobrze ocenia wzajemne stosunki. Po 4% badanych oceniło wzajemne relacje na 2 i 3 punkty, 8% bada-

nych zaznaczyło 9 punktów, 10% zaznaczyło 10 punktów, 14% – 8 punktów, 24% – 5 punktów. Żadna z badanych osób nie oceniła swoich relacji na 1 punkt. Zatem można stwierdzić, iż mimo istniejących różnic wieku potrafią się porozumieć, potrafią się wspólnie bawić i żyć w zgodzie.

Tab. 6. Ocena relacji

Jak oceniasz swoje relacje z młodszym rodzeństwem?	Liczba badanych	% badanych
1	-	-
2	2	4%
3	2	4%
4	-	-
5	12	24%
6	-	-
7	18	36%
8	7	14%
9	4	8%
10	5	10%
RAZEM	50	100%

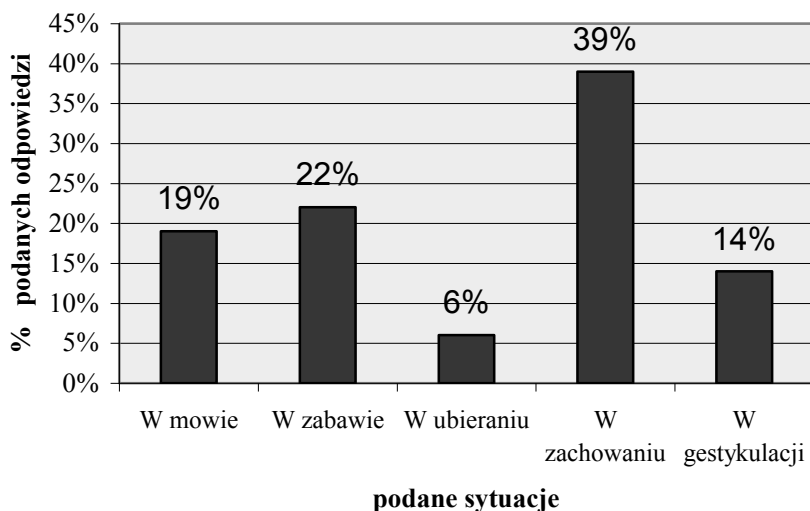
W Tabeli nr 7 przedstawione zostały opinie badanych na temat naśladowania ich przez młodszego rodzeństwo. Analiza wykazała, że 48% badanych zauważyło, że czasami są naśladowani przez młodszego rodzeństwo, 34% ankietowanych twierdzi, że młodsi zdecydowanie ich naśladowują. Wśród badanych znalazła się również grupa osób, która nie zauważyła, że młodszego rodzeństwo ich naśladowuje. Odpowiedziało tak 18% badanych osób.

Tab. 7. Naśladowanie starszego rodzeństwa przez młodszego

Czy zauważyłeś, że młodszego rodzeństwo Cię naśladowuje?	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
tak	17	34%
czasami	24	48%
nie	9	18%
RAZEM	50	100%

Są różne sytuacje, w których dzieci w wieku przedszkolnym naśladowują swoje starsze rodzeństwo. Najczęściej badani odpowiadali, że dzieci naśladowują zachowania starszego rodzeństwa. Odpowiedzi takiej udzieliło 39% wszystkich badanych. Wystarczy, że starsze rodzeństwo poświęci zaledwie trochę czasu młodszym dzieciom, które są bardzo podatne na wszelkie wpływy z zewnątrz i to wystarczy, aby przedszkolaki ich naśladowały. Najmniej badanych, bo zaledwie 6% twierdzi, że młodsze rodzeństwo naśladowuje ich sposób ubierania się. W każdym przedziale wiekowym dzieci posiadają swój styl ubierania się i w sporadycznych przypadkach zdarza się tylko, że są oni naśladowani w tej kwestii. 14% badanych odpowiedziało, że przedszkolaki naśladowują ich w gestykulacji, 19% w mowie, a 22% w zabawie. Naśladownictwo jest zupełnie naturalnym zjawiskiem. Dzieci naśladowują rodzeństwo, zaraz po swoich rodzicach i zarówno oni jak i starszy brat czy siostra są pewnego rodzaju wzorami do naśladowania. Wyniki przedstawia Rycina nr 6.

Ryc. 6. Opinie badanych na temat sytuacji, w jakich są naśladowani przez młodsze dzieci

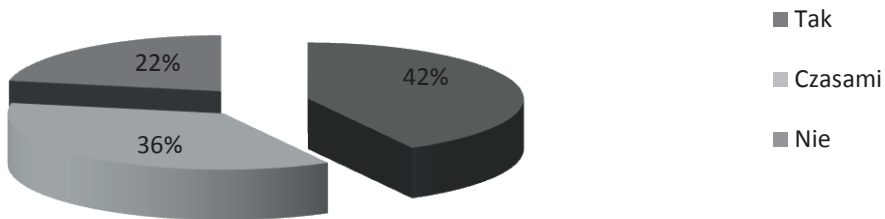

Ważnym elementem badań było sprawdzenie czy starsze i młodsze rodzeństwo posiada wspólne zainteresowania. Analiza zebranego materiału wykazała, że 42% badanych posiada wspólne zainteresowania. Wydaje się, że było to związane z faktem, że największą grupę badanych stanowili uczniowie pierwszych klas szkoły podstawowej, zatem różnica wieku pomiędzy rodzeństwem była niewielka i mogą one interesować się podobnymi rzeczami. 36% badanych odpowiedziało, że czasami posiada wspólne zainteresowania. Być może jest to związane z tym, że nie wszystkie dzieci mają sprecyzowane zainteresowania i interesują się wszystkim po trochu. Najmniej, bo tylko 22% ankietowanych, twierdzi, że nie posiada wspólnych zainteresowań z młodszym rodzeństwem. Grupę badawczą stanowili

również uczniowie gimnazjum i szkoły średniej. Różnica wieku jest tu dość duża. Stąd też przypuszczać można, że jest to główna przyczyna braku wspólnych zainteresowań.

Podane odpowiedzi przedstawia Rycina nr 7.

Ryc. 7. Opinie badanych na temat wspólnych zainteresowań

Chcąc zbadać, które z zainteresowań młodsze rodzeństwo w wieku przedszkolnym przejęło od starszego, postawiono ankietowanym kolejne pytanie. Badani niechętnie odpowiadali na to pytanie. Odpowiedzi udzieliło tylko 17 osób. Wszystkie dane umieszczone są w Tabeli nr 9.

Tab. 9. Zainteresowania, które młodsze rodzeństwo przejęło od starszego

Które z zainteresowań młodsze rodzeństwo przejęło od Ciebie?	Starsze rodzeństwo
zbieranie plakatów	1
gra na komputerze	7
czytanie książek	3
zajęcia sportowe	6
Razem	17

Najczęściej pojawiającą się odpowiedzią była gra na komputerze, odpowiedzi udzieliło 7 osób badanych. Było to do przewidzenia, gdyż w dzisiejszych czasach, kiedy rodzice są zapracowani i nie mogą poświęcać swoim dzieciom tyle czasu ile by chcieli, komputer jest dla dzieci jedyną rozrywką. 6 osób spośród wszystkich badanych wskazało również zajęcia sportowe, jako zainteresowanie, które przejęło od nich młodsze rodzeństwo. Było to dużym i pozytywnym zaskoczeniem, że są jednak dzieci z tego typu zainteresowaniami i talent sportowy, który posiadają nie zostanie zmarnowany.

4. Podsumowanie

Głównym celem przeprowadzonych badań na temat stymulowania zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowaniami starszego rodzeństwa, było poznanie opinii starszych dzieci na temat ich relacji z rodzeństwem.

Drugim zasadniczym celem było zbadanie, jaki wpływ mają zainteresowania starszych dzieci na młodsze rodzeństwo.

Rozpoczynając badania postawiono cztery hipotezy, jedną hipotezę główną i trzy hipotezy szczegółowe.

Hipoteza główna to:

1. Starsze rodzeństwo ma wpływ na rozwój zainteresowań i całej osobowości dzieci w wieku przedszkolnym.

Postawiona przez autorkę pracy hipoteza główna została potwierdzona.

Starsze dzieci w rodzinie, czasami nawet nieświadomie, przyczyniają się do rozwoju zainteresowań i osobowości młodszych dzieci. Wystarczy, że dobrowolnie, a nawet z przymusu, spędzają razem czas wolny. Z badań wynika, że aż 72% badanych często spędza ze swoim młodszym rodzeństwem czas wolny.

Starsze rodzeństwo jest dla młodszych dzieci wzorem do naśladowania, wyznacza poziom dążenia do jakiegoś celu, młodszy natomiast próbuje im dorównać w każdej sytuacji. Starsze rodzeństwo ma również wpływ na rozwój osobowości młodszych dzieci. Bardzo często daje oparcie w trudnych sytuacjach rodzinnych, jak również uczy radzenia sobie z różnymi konfliktami.

Hipoteza szczegółowa nr 1:

1. Dzieci w wieku przedszkolnym i ich starsze rodzeństwo łączą zazwyczaj relacje przyjacielskie, ale występuje między nimi również współzawodnictwo oraz agresja i konflikty.

Założona przez autorkę pracy hipoteza szczegółowa nr 1 została zweryfikowana pozytywnie.

Dzieci w wieku przedszkolnym i ich starsze rodzeństwo łączą zazwyczaj relacje przyjacielskie, nieuniknione są jednak wszelkiego rodzaju konflikty, czy współzawodnictwo. Jak wynika z przeprowadzonych badań 46% badanych dzieci lubi bawić się wspólnie ze swoim młodszym rodzeństwem, a swoje relacje z nimi w skali od 1 do 10 aż 36% badanych oceniło na 7 punktów.

Na relacje, jakie występują pomiędzy rodzeństwem ogromny wpływ mają metody wychowawcze stosowane przez rodziców jak również różnica wieku pomiędzy rodzeństwem. Z badań wynika, że ta różnica wieku jest niewielka, gdyż największą ilość badanych, bo aż 35 osób, stanowią uczniowie pierwszej klasy szkoły podstawowej.

To, jaki kontakt będą mieć ze sobą dzieci w rodzinie, w dużej mierze zależy od wsparcia rodziców. Najważniejsze jest, aby potrafili oni nauczyć dzieci wzajemnej współpracy, szacunku i wzajemnego wspierania się. Czasami jednak, mimo wszelkich starań ze strony rodziców, pojawiają się spory czy konflikty, które mogą również sprzyjać rozwojowi społecznemu dziecka.

Hipoteza szczegółowa nr 2:

1. Najczęściej przedszkolaki naśladowują swoje starsze rodzeństwo w zabawie.

Założona przez autorkę pracy hipoteza szczegółowa nr 2 została tylko częściowo potwierdzona.

Najczęściej przedszkolaki naśladowują zachowania swojego starszego rodzeństwa, takiej odpowiedzi udzieliło aż 39% badanych. Na drugim miejscu znalazła się odpowiedź, że dzieci naśladowują starsze rodzeństwo w zabawie. Odpowiedzi tej udzieliło 22% badanych.

Mimo tego, że rodzice uczą swoje dzieci stosownego zachowania w każdej sytuacji, to przedszkolaki i tak podpatrują starsze rodzeństwo, i to od nich uczą się, jak się zachowywać i co robić, aby być „na czasie”.

Dzieci w wieku przedszkolnym zafascynowane są zazwyczaj starszym rodzeństwem. Obserwują je, naśladowują i w ten sposób uczą się od nich wielu rzeczy, i tym samym szybciej się rozwijają.

Hipoteza szczegółowa nr 3:

1. Zainteresowania starszego rodzeństwa są powielane przez młodsze dzieci.

Zainteresowania starszego rodzeństwa częściowo są powielane przez młodsze dzieci. Postawiona hipoteza szczegółowa nr 3 została, zatem częściowo potwierdzona.

Dzieci w wieku przedszkolnym, aby móc się rozwijać muszą brać z kogoś przykład i to właśnie starsze rodzeństwo jest dla młodszego wzorem. Dzieci uczą się głównie przez naśladownictwo, a takim modelem do naśladowania jest właśnie starszy brat czy siostra.

Z badań wynika, że młodsze dzieci naśladowują czasami starsze rodzeństwo. Odpowiedzi takiej udzieliło 48% badanych. Badania wykazały również, że 42% badanych posiada wspólne zainteresowania z młodszymi dziećmi, a najczęściej młodsze dzieci przejmują od starszego rodzeństwa zamiłowanie do gier komputerowych, odpowiedziało tak 7 osób, oraz zainteresowania sportowe i takiej odpowiedzi udzieliło 6 badanych osób.

Młodsze dzieci przejmują od starszych zarówno te dobre jak i złe nawyki. Każde dziecko jest jednak indywidualnością i nie zawsze podatne jest na wpływy ze środowiska zewnętrznego. Zdarza się, że już od najmłodszych lat nie zważając na nic i na nikogo, idzie własną, wypracowaną przez siebie drogą.

Bibliografia

Bee H. (2004), *Psychologia rozwoju człowieka*, Poznań.

Birch A. (2007), *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Warszawa.

Gurycka A. (1989), *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Warszawa.

Hurlock E.B. (1960), *Rozwój dziecka*, Warszawa.

Irzyniec M. (1997), *O zainteresowaniu dzieci w wieku przedszkolnym*, „Wychowanie w przedszkolu”, nr 4.

- Kohstamm R. (1989), *Praktyczna psychologia dziecka. Wprowadzenie dla rodziców, wychowawców i nauczycieli*, Warszawa.
- Kotlarz R. (2003), *Środowisko rodzinne jako inspirator tworzenia zainteresowań ogólnych u dzieci w młodszym wieku szkolnym*, „Nauczyciel i szkoła”, nr 1–2.
- Łobocki M. (2003), *Metodologia badań pedagogicznych*, Kraków.
- Przetacznik-Gierowska M., Włodarski Z. (1998), *Psychologia wychowawcza*, Warszawa.
- Rubinsztein S.L. (1964), *Podstawy psychologii ogólnej*, Warszawa.
- Super D.E. (1972), *Psychologia zainteresowań*, Warszawa.
- Susłowska M. (1960), *Reakcje poznawcze dzieci w wieku przedszkolnym na sytuacyjnie nowe bodźce*, Kraków.
- Więckowski R. (1975), *Zainteresowania dzieci w młodszym wieku szkolnym*, „Życie Szkoły”, nr 1.
- Zaborowski Z. (1980), *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Warszawa.